

Francesco Guccini in Ungheria

Una serata all'Istituto Italiano di Cultura in occasione della VI Settimana della lingua italiana nel mondo

Francesco Guccini Magyarországon

Egy este az Olasz Kultúrintézetben a VI. Olasz Nyelv Hete a Világban című rendezvénysorozat alkalmából

*Nell'anno '06 di nostra vita
io, Francesco Guccini, eterno studente
perché la materia di studio sarebbe infinita
e soprattutto perché so di non sapere niente;
io chierico vagante, bandito di strada,
io non artista, solo piccolo baccelliere,
perché per colpa d'altri, vada come vada,
a volte mi vergogno di fare il mio mestiere*

(.....)

*Io, figlio di una casalinga e di un impiegato,
cresciuto fra i saggi ignoranti di montagna
che sapevano Dante a memoria e improvvisavano di
poesia,*

*io tirato su a castagne e ad erba spagna;
io, sempre un momento fa campagnolo inurbato,
due soldi d'elementari ed uno di università
ma sempre il pensiero a quel paese mai scordato
dove ritrovo anche oggi quattro soldi di civiltà
io dico addio*

*a chi si nasconde con protervia dietro a un dito
a chi non sceglie, non prende parte, non si sbilancia
o sceglie a caso per i tiramenti del momento
curando però sempre di riempirsi la pancia*

(.....)

e dico addio

*a questo orizzonte di affaristi e di imbroglioni
fatto di nebbia, pieno di sembrare,
ricolmo di nani, ballerine e canzoni,
di lotterie, l'unica fede in cui sperare.*

*Nell'anno 06 di nostra vita
io giullare da niente, ma indignato,
anch'io qui canto con parola sfinita
con un ruggito che diventa belato
ma a te dedico queste parole da poco
che sottendono solo un vizio antico
sperando però che tu non le prenda come un gioco
tu, ipocrita uditore, mio simile, mio amico.*

FRANCESCO GUCCINI

*Az emberélet útjának 2006. évében
én, Francesco Guccini, örök nebuló
mert a tananyagnak sosem érnék végére
s főleg mert tudom, az egész hiábavaló,
én, kóbor diák, utcai vagabund,
én, nem-művész, csak kisinas,
mert mások tehetnek róla, no de hagyjuk,
olykor szégyellem saját professziómat.*

(...)

*Én, az egyszerű asszony és a hivatalnok fia,
a hegyekben nőtt, tudatlan bölcsek közt,
kik kívülről fűjták Dantét és szabadon verseltek,
én, kinek papsajt volt étke meg gesztenyefőtt,
én, egy perce még mindig falusi tahó,
kétfilléres elemistából lett nagydiák,
kinek gondolata a nem feledett faluhoz száll,
hol ma is meglelem az igaz kultúrát,
búcsúszom*

*attól, ki pökhendin hazug szöveggel keres kibúvót,
aki nem választ, nem ítél, nem dönt,
vagy találmra választ, a pillanat szeszélye szerint,
s csak egy a fontos: hogy megteljen a hasa.*

(.....)

és búcsúszom

*ettől a nyereszkedő szélhámosok lepte tájtól,
mely csupa köd, csupa délibáb,
törpék, balerinák, dalocskák
s a főnyeremény – egyetlen hitünk immár.*

*Az emberélet 2006. évében
én, senki vándorénekes, mégis mérgesen
szavam elhal már, de még éneklek,
oroszlánüvöltés helyett már csak bégetve,
de legyen tiéd ez a néhány sor,
melyben ott sejlik egy régi vétkes kor,
ám remélem, megérted, hogy nem játszom,
gyarló hallgatóm, rokonom, barátom.*

FRANCESCO GUCCINI

Dopo questa bella lettura, che tutto sommato è soprattutto una adeguata e coinvolgente autopresentazione, tocca a me l'onore, e soprattutto come amico anche il piacere di presentare Francesco Guccini questa sera qui a Budapest, e sicuramente questo non è un compito facile, da sbrigare in qualche parola di convenienza e con pochi minuti a disposizione; ma tant'è, questo mi sono cercato e spero che Francesco non me ne voglia più di tanto.

Come potrebbe essere definito Francesco Guccini? Sicuramente è inadeguato definirlo come un "cantautore", un'immagine che lui non ama particolarmente e che del resto non è assolutamente adeguata alla complessa particolarità della sua persona: qualche volta è stato definito uno scrittore di versi o infine un narratore; ma è difficile individuarlo ed inquadrarlo semplicemente in una di queste categorie, e anche se i testi di molte sue canzoni vengono oggi studiati nelle università come composizioni poetiche e sono oggetto di tesi di laurea, lui stesso non si considera un poeta:

"Non sono un poeta ma un autore di canzoni. La poesia è fatta di altro spirito, di altre tecniche. La canzone è una forma completamente diversa, vive anche del supporto musicale. Cosa che non esclude la ricerca intorno alle parole, alla parola..."

Ecco, **la parola**, il grande interesse di Francesco, da cui si può cominciare ad individuarlo, la parola che partendo dai testi in musica delle canzoni, poco per volta si avvia ad avere il proprio sbocco naturale nella esperienza letteraria, nei racconti e nei romanzi, ed infine nella ricerca linguistica. Lui stesso sottolinea ancora in una intervista: *"Mi piace capire come, quando e perché una parola cambia significato..."*

A conferma di questo si può notare come anche nella produzione di "cantautore", le sue canzoni da un certo momento in poi vanno sempre di più nella direzione del racconto, narrazioni per musica e poesia che diventano strofe in forma di romanzo, e questo percorso lo avvia finalmente verso la letteratura: nel 1989 esce **Croniche Epafaniche**, seguito di lì a poco da **Vacca d'un cane**, e sono subito successi editoriali. Poi i gialli scritti a quattro mani con Lorian Machiavelli, e a coronare la sua passione per la lingua, la parola, il **Dizionario Italiano - Pavanese**.

Emerge così in primo piano l'affascinazione profonda per la lingua parlata e vissuta, per il dialetto dove ogni espressione è carica di significato e di storia. Ancora a questo proposito lui stesso afferma:

"La mia passione per i dialetti è antica, ma solo dalla metà degli anni 80 ho cominciato a farne materia di studio. Mi sono addirittura imbarcato nell'impresa di un vocabolario (...). Il dialetto mi consente di approfondire lo spirito di ambienti e memorie, ed è come usare una lingua diversa, più colorita dell'italiano corrente, che negli ultimi tempi si è consumato, sflacciandosi in gerghi politici, giornalistici, televisivi, senza congiuntivi per esempio."

E gyönyörű felolvasás után, mely tulajdonképpen egy minden szempontból megfelelő és felkavaró önéletrajznak is felfogható, rám vár az a megtisztelő feladat, hogy barátként is örömmel mutassam be Önöknek Francesco Guccinit, aki ma este itt van közöttünk Budapesten. Nyilvánvalóan nem könnyű a néhány megfelelő szót a rendelkezésre álló rövid idő alatt megtalálni és elmondani. Tekintve azonban, hogy a „bajt” én kerestem magamnak, remélem, Francesco nem vár tőlem túl sokat.

Hogyan is lehetne meghatározni Francesco Guccini mibenlétét? Valószínűleg a „dalszerző-énekes” nem lenne megfelelő, ez egy olyan imázs, amit ő nem túlságosan szeret és, őszintén szólva, egyáltalán nem is fedi le személyiségének összetettségét. Olykor versekben író költőnek, olykor prózaírónak nevezik, de valójában nagyon nehéz egyszerűen ezen kategóriák valamelyikébe besorolni. Így van ez még akkor is, ha dalainak szövegét, mint igazi költeményeket ma az egyetemeken tanítják, művei egyetemi diplomamunkákat inspirálnak, és mégis: ő sem tartja magát költőnek: „Nem vagyok költő, csak dalokhoz írok szöveget. A költészet más szellemből táplálkozik, más technikát feltételez. A dal formailag teljesen más, abban a szöveg és a zene egységben van, egymást támogatják. Ez persze nem zárja ki a kutakodást a szavak világában, mondom a szavakéban ...”.

Íme tehát: a szó, ez áll Francesco Guccini érdeklődésének középpontjában. Innen kell tehát kiindulnunk, amikor megpróbáljuk meghatározni őt, művészetének műfaját. Amikor a szavak felől indulunk el, a zenéhez írt szövegekből, a dalokból lassanként törvényszerűen érkezünk el a természetes gyökerekhez, az irodalomhoz, a novellákhoz, a regényekhez végül pedig a nyelvészeti kutatásokhoz. Ő maga emeli ki egy interjúban: „Szeretem azt a folyamatot, amelyben megérteni vélem, hogyan és miért alakul át egy meghatározott szó jelentése ...”

*Az elmondottakat erősíti, hogy a dalszerzőként írt szövegek tanulmányozása során azt vehetjük észre, hogy egy bizonyos idő után a szövegek egyre inkább a novella műfajához közelítenek, egyre inkább szabályos, zenére költött, a románcra hajazó versformát öltenek és ez az út végül is törvényszerűen vezet a szerzőt az irodalom felé: 1989-ben megjelenik a **Történetek a Vízkereszt idejéből**, majd **a Disznó egy kutya** és mindkettő azonnal kiadói sikernek bizonyul. Az első köteteket követik a négykezes módban, Lorian Machiavelli-vel együtt írt krimik, majd a nyelv és a szavak iránti szenvedélyének és csodálatának megkoronázásaként lát napvilágot az **Olasz-Padovai Szótár**.*

Itt jelenik meg a maga teljességében a beszélt és megélt nyelv iránti mély elragadtatás, a dialektus, a tájnyelv szeretete, mely minden kifejezésében a rendkívül gazdag belső tartalmat, hovatovább magát a történelmet hordozza. Ő maga állapítja meg ezzel kapcsolatban: „A tájnyelv iránt érzett rajongásom régi keletű, de csak a nyolcvanas évek közepétől kezdtem tudományosan is kutatni a dialektusokat. Beleugrottam még egy szótár elkészítésébe is (...). A tájszólások tanulmányozásával képessé váltam

E questa lingua parlata, viva, che suggerisce connotazioni e sfumature, armonie verbali che si scambiano continuamente tra il lettore e lo scrittore la si ritrova nei tre romanzi della trilogia "autobiografica" dove la forma del linguaggio, la struttura della composizione, è importante tanto quanto la narrazione, anzi è narrazione essa stessa.

In **Cittanova Blues**, il terzo volume della serie, pubblicato nel 2003, troviamo anche in appendice un glossario, un piccolo dizionario a tutti gli effetti che introduce il lettore alle parole ed alle espressioni gergali e dialettali presenti nel testo, con tanto di colti riferimenti filologici e linguistici.

Sono *fondamentali e definitivi*, a questo punto, quell'amore e quella passione che dicevamo per la lingua, per la narrazione, la capacità di affabulazione, che porta Guccini alla ricerca proprio di quella parola piuttosto che di un'altra, capace di vivere di una vita propria per il suo significato, per la musicalità che ne viene, per la storia che ha:

– **Burattinaio di Parole** – si definisce Francesco, e possiamo considerarlo tale a tutti gli effetti, per la capacità e la maestria che ha nel trovarle, nel disporle e nel farle muovere con efficacia teatrale sulla sua scena; ma non solo questo.

Infatti da tutti i suoi testi, sia quelli delle canzoni che delle narrazioni, oltre a questa grande capacità ed al ricco orizzonte culturale cui fa continuamente riferimento, traspare sempre e fondamentale una profonda ed attenta sensibilità umana oltretutto artistica, la sua "coltissima spontaneità", come ha detto di lui Umberto Eco, che gli permette di accostarsi e di spaziare senza forzature e con la massima naturalezza dal quotidiano al metafisico, dal personale all'universale.

Mi piace citare, per meglio intuire questo suo universo, fatto non solo di capacità compositive e linguistiche, ma anche e soprattutto di delicatezza e di poesia (e poi lasciamo che sia Francesco a parlare con alcuni suoi testi), un brano della canzone **Culodritto**, scritta alcuni anni fa per la figlia Teresa:

Paolo Vignocchi

*"Culodritto, cosa vuoi che ti dica?
Solo che costa sempre fatica
e il vivere è sempre quello, una storia antica.
Culodritto, dammi ancora la mano
anche se quello di stringerla è solo un pretesto
per sentire quella tua fiducia totale che nessuno
mi ha dato
o mi ha mai chiesto;
vola, vola tu, dove io vorrei volare
verso un mondo dove ancora tutto è da fare
e dove è ancora tutto, o quasi tutto, da sbagliare."*

*Simapopsi, mit mondhatnék?
csak annyit, hogy sok verejték
az élet, s mindig ugyanaz, until mesélhetnék.
Simaposi, add a kezed,
bár csak ürügy ez, hogy így vezethetlek,
hadd érezzem végtelen bizalmad,
hisz ilyenekkel senki sem lepett meg
s nem is várt tőlem sosem.
Repülj, repülj oda, hová mindig vágytam én,
egy új teremtésre váró világ felé,
hol minden vagy majdnem minden tán tévedés.*

arra, hogy elmélyedjek a helyi szokások, a múlt értelmezésében. Olyan volt ez az egész, mintha egy idegen nyelvet használtam volna. Egy, az utóbbi időben bizony nagyon elhasználódott olasz nyelv helyett, valami újat, valami mást. A mai olasz nyelv ugyanis foglya a politikai, újságírói, televíziós szlengnek, olyannyira elszegényedett, hogy már a kötőmódot sem ismeri."

Es ez a beszélt, mindennapi élő nyelv, mely alkalmas meglepő nyelvi jellemzésekre, árnyalt megfogalmazásokra, a szerző és az olvasó között meglepő és kölcsönös nyelvi kapcsolatot és harmóniát hoz létre. Ezt találjuk az író három „önletrajzi” jellegű regényében, melyben a nyelvi forma, a nyelvi kompozíció szerkezete legalább annyira fontos, mint maga a történet, sőt, talán ez nem is más, mint maga a történet.

A trilogia harmadik kötete, a **Cittanova Blues**, 2003-ban jelent meg. A kötet végén itt már találunk egy összefoglaló függelékét, afféle kis szótárt annak minden kötelező rekvizitumával. Ennek segítségével az olvasó képes megérteni a szövegben megjelenő tájnyelvi szavakat, kifejezéseket úgy, hogy mellé ráadásként a szerző hallatlanul kifinomult filológiai magyarázatokkal is szolgál.

Ezen a ponton tehát le kell szögeznünk, hogy Guccini számára alapvető és meghatározó a nyelv iránt érzett szerelem, az elbeszélés szenvedélye, a mesemondás képessége. Ez vezeti a tollát akkor, amikor választása inkább az egyik szóra esik és nem a másikra. Mert szerinte éppen az a szó, mely képes saját életre kelni, mert annak a jelentése, történetisége a belőle áradó zeneiség fejezi ki legjobban a szerző mondanivalóját. **Bábkészítő**, aki szavakat gyárt – mondja magáról Francesco, és ebben egyet kell értsünk vele, mert ez tényleg igaz. Megvan hozzá a képessége, a mesterségbeli tudása, és ezzel a tudással használja, alkalmazza, mozgatja hatékonyan ezeket a „bábukat” az irodalmi színpadon. De nem csak erről van szó.

Valójában minden szövegéből, legyen szó dalszövegről, vagy elbeszélésekről, túl a belőlük sugárzó tehetségen és felbecsülhetetlenül széles kulturális horizonton, előtűnik valami örökérvényű és alapvető nem csak művészi, de emberi érzékenység. Ez az ő „rendkívülien művelt spontaneitása”, mondta Umberto Eco. Ettől válik képessé arra, hogy minden erőltettség nélkül, a legnagyobb természetességgel „szörfözzön” a mindennapok valósága és a metafizika elvontsága, a személyes és az egyetemes között.

Hogy még jobban beleképzeljük magunkat az ő világába, szeretnék végül idézni tőle egy olyan részletet, mely nem kizárólag a nyelvi szerkezet kitűnősége miatt, de leginkább finom költőisége folytán szerintem alkalmas erre (aztán majd hagyjuk, hogy Francesco maga beszéljen szövegein keresztül önmagáról), és amely nem más, mint egy, néhány évvel ezelőtt a lányának, Teresának írt, a „**Simapopsi**” című dal szövege:

Paolo Vignocchi

Francesco Guccini has always been fascinated with words. He is mainly attracted to the spoken word, to living language and dialect, in which virtually every expression is significant, often historically. Guccini is emphatic about this: "It pleases me to understand when, how and why a word changes its meaning."